

immigració és una temàtica molt viva en qualsevol banda del món i en qualsevol època de la història. D'altra banda, tots els personatges de l'obra són els personatges que es podien veure cada dia, i el llenguatge és el viu retrat de la xerrameca manacorina d'aquell temps.

No s'ha d'oblidar que l'èxit també és gràcies a l'enginy literari de Sebastià Rubí i a la indubtable capacitat musical d'Antoni Servera. Amb tot això, el *Quaquin* fou agafat per les gents com una mostra de cultura popular, com una manera d'entendre el món i, fins i tot, com una insígnia nacionalista. De fet, la gent no la veu només com una comèdia fresca, sinó també com la més pura essència de manacorinitat i de mallorquinisme. Tot es proclama amb un arrelament, un arrelament que caigué en l'oblit pocs anys després; però ara, els quasi setanta-cinc anys de l'espectacle no l'han envellit gens ni mica. Ans al contrari, l'obra arriba amb una frescor d'aquella aspror de llimona de les coses que van de veres, només concedida a escasses obres dictades per una viva veritat: la veritat del *Quaquin* és la veritat d'un poble: Manacor; d'una època: la crisi agrària; d'una cultura: la mallorquina; i la d'una societat: la mallorquina d'abans de la dictadura.

BIBLIOGRAFIA

- Autors diversos (2003): *Diccionari del teatre a les Illes Balears* (volum I. A-O) (Palma/Barcelona: Leonard Muntaner Editor/Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 525 pàgines.
- Autors diversos (2006): *Diccionari del teatre a les Illes Balears* (volum II. P-Z) (Palma/Barcelona: Leonard Muntaner Editor/Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 440 pàgines.
- Buades Crespi, Joan (2000). "L'emigració de manacorins a Amèrica l'any 1889." Dins *I Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor.
- Ferrer, Rafel (1985). "Sebastià Rubí entrevistat per Rafel Ferrer." Dins *Ai Quaquin que has vengut de prim!* (1985). Ajuntament de Manacor.
- Puerto Planas, Faust (2002). "Els meus records teatrals (Memòries)." *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 80-83. Manacor.
- Servera, Antoni Maria (2003). "Sentencias. Pensamientos y macanas." *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 108. Manacor.
- Vidal Alcover, Jaume (1971) *Ai Quaquin, que has vengut de prim!*. Barcelona, escrit a màquina.

ALTRES MATERIALS UTILITZATS

- Fons documental fotogràfic i d'altres materials de la revista *Perlas y Cuevas*.
- Material de la família de Sebastià Rubí.
- Material de Magdalena Girart.

Es gegant i sa geganta, la rèplica dels gegants de Manacor

Pau Tomàs Ramis

L'any 2001, l'Associació de Mares i Pares del col·legi de Sant Vicenç de Paül de Manacor, conegut popularment com *la Caritat*, per participar a la tradicional desfilada de carrosses i comparses que se celebra a la ciutat durant les Fires i Festes de Primavera, decidí basar la seva participació en les figures tradicionals manacorines integrants del bagatge cultural, històric i popular local: els *Moretons*, *s'Alicorn* i els gegants de l'Associació de Veïnats des Convent foren les figures a les quals dedicaren la carrossa i, a la seva manera, rendiren homenatge.

Totes aquestes figures, ben significatives i tradicionals de la ciutat de Manacor, han estat estudiades amb més o menys profunditat per diversos autors i investigadors. Els *Moretons*, segons el *Calendari de Festes de les Illes Balears i Pitiüses* (pàg. 122), tenen l'origen el 1854 per la proclamació del dogma de la Concepció Immaculada de Maria. L'enigmàtica figura de *s'Alicorn*, anterior al 1829, és de simbologia confusa i desconcertant. Els gegants ja es documenten a la ciutat el 1823 a les festes de la barriada des Convent, durant les celebracions en honor a Ferran VII, a l'estil de les que es feien per Sant Domingo. Però a Manacor hi ha hagut, i algunes encara perduren, moltes altres manifestacions tradicionals que la converteixen en una de les ciutats mallorquines més riques en aquest sentit. Per exemple els *Indis*, o els *Indios*, que ballen durant les festes de Crist Rei, celebrades a la barriada de Tramuntana i d'origen incert. Una versió parla que són de 1893 i que els dugueren el frares de Sant Roc quan arribaren a Manacor; i una altra hipòtesi conta que són anteriors a l'arribada dels frares i que estan directament relacionats amb els *Nanets* de Fartàritx, documentats per primera vegada el 1890.¹ Aquests balls i desfilades de caparrots ja són presents a les festes manacorines des del segle XIX (*Nanets* de Fartàritx) i d'altres es generalitzen a principis de segle XX. El ball dels *Cossiers*, plens de vigència i

1 <http://www.diaridebalears.com/tercera.shtml?-1+18+175004> [consulta 10 d'abril de 2008].

sentiment; el ball dels Dimonis durant Sant Antoni; el ball de Sant Joan Pelós, ja desaparegut; el ball dels *Negrets*, també antic i extingit; el recentment creat de *ses Dametes de Sor Tomasseta*, en són d'altres exemples.

Aquest estudi, tot i recollir aspectes globals i contextuals referits al conjunt que componia la carrossa, se centra en les figures dels dos gegants que en formaren part, tant pel que fa al procés de construcció i execució com pel seu devenir posterior. Tot i això, serà inevitable, com a part del procés i com a diferents elements que formen part d'un tot, referir-me també tant a *s' Alicorn* i als *Moretons* representats també a la carrossa, ja sigui a manera anecdòtica o per obtenir una millor contextualització de la festa i la seva intencionalitat.

Introducció dels gegants com a figures festives

Tot i no ésser aquest l'objectiu principal de l'estudi, és bo, ja que parlem de gegants com a figures festives en el marc de celebracions lúdiques i d'esbarjo de carrer, conèixer com i per què apareixen a les nostres festes aquest tipus de figures com a element festiu.

La primera aparició coneguda i documentada d'un gegant en una festa de carrer com a gegant processional es remunta l'any 1424 a Barcelona.² Aquell any, a la processó de les festes del Corpus de la ciutat, hi participà una figura que formava part de l'entremès que es consignà en el *Llibre de les Solemnitats* com “Lo rei David ab lo giguant”. Aquest gegant representava Goliat, guerrer dels filisteus, personatge ferotge i malèfic que, segons la tradició cristiana, fou mort amb una fona per David, futur segon rei d'Israel, succeint Saül. A Mallorca, la primera notícia de gegants integrats a una processó, precisament també a la del Corpus, és a Sóller l'any 1630. Aquell any, Baltasar de Borja, bisbe de Mallorca, havia d'acudir a processó. S'aprofità per arreglar algunes figures que estaven en mal estat i es féu un pagament “al sacristà del Socós per lo cap del gegant y de la gigantesa, 3 [lliures]”.³ D'ençà, ja trobam gegants documentats a la nostra illa, aquell segle XVII, a Sineu i Alcúdia. Durant el segle XVIII, a Palma, Sant Llorenç des Cardassar –llavors llogaret de Manacor i on apareix el primer gegant del qual coneixem el nom, *en Puput-*, i a Pollença. Al segle XIX ja coneixem, gràcies als

treballs d'Albert Carvajal, Joan Lliteras i Antoni Gomila,⁴ que a Manacor, el 1823, ja hi havia gegants, concretament a les festes de Sant Domingo, i pareix que sota la propietat del frares. D'aquell segle XIX, també coneixem l'existència documental de gegants a Felanitx i a Lluçmajor, i, per informacions orals encara per confirmar, a Porreres. El segle XX, pel que fa a la figura festiva del gegant, tengué bons i mals moments. Moments en què l'esplendor de les gegantines figures fou la protagonista, sobretot a principis i a finals de segle, i moments en què la repressió vers la cultura popular i tradicional per part de les autoritats militars i polítiques de la dictadura suposà un intent de “genocidi cultural”, tal i com ho qualificà Andreu Ramis (RAMIS, A. (2002) pàg. 28). Però ja a les dues darreres dècades del segle XX i a començament del nostre segle XXI, la figura del gegant i la festa gegantera ha experimentat una florida espectacular. La recuperació de moltes figures, la creació de nous gegants, de balls, de colles geganteres, de tonades i músiques per acompanyar-los tant a les desfilades com als balls, la creació de moltes associacions per vetlar per la pervivència d'aquestes figures..., es pot dir que han estat la tònica general d'aquest darrers anys, i Manacor, evidentment, no n'ha estat una excepció, ans al contrari.⁵

Les rèpliques dels gegants a la festa de primavera

Una vegada fets aquests brevíssims cinc cèntims sobre l'aparició de la figura del gegant festiu a Mallorca, anem ja al tema que ens aplega en aquest treball: *es gegant i sa geganta* que un grup de mares i pares construïren perquè formassin part de la carrossa coneguda com “Els Moretons” a les Festes de Primavera del 2001, la qual hi concursà amb el número 9.

Les acolorides Festes de Primavera

La desfilada de comparses i carrosses de les Fires i Festes de Primavera està ben esquitxada, sinó totalment pintada, de colors carnavalescos. Una desfilada on, per uns dies, es reviu a la ciutat de Manacor les rues que, mesos enrere, vestiren els carrers de tota l'illa de Mallorca durant el Carnestoltes. Unes pinzellades

2 Joan Amades, gran i reconegut folklorista català, en el seu llibre *Gegants, nans i altres entremesos* (1934), ens parla d'una notícia de gegants a Barcelona datada el 1380. Els investigadors actuals, entre ells Jan Grau o Xavier Cordoní, pensen que Amades dona aquesta data per una confusió o una mala suposició i creuen com a més probable la de 1424 per situar el primer gegant festivoprocessional documentat de la història.

3 RULLAN, J.: *Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca*. Tom II, pàg. 422.

4 Per ampliar informació i il·lustrar-vos en el tema podeu consultar alguns dels seus treballs, com *El ball dels moretons. Descripció, origen i història* (1999); a la col·lecció Papers de sa Torre: *Balls i entremesos de Manacor* (2000); o a la pàgina web www.elmoretons.com/gegants/gegants.html.

5 Per ampliar informació sobre la història dels gegants a Mallorca vegeu: TOMÀS RAMIS, Pau; *Història dels gegants a Mallorca (segle XVII-segle XXI)*. El Mirall. Núm. 179, maig de 2007. Edita: Obra Cultural Balear. Pàg. 5-9; o TOMÀS RAMIS, Pau; *Fiesta de gigantes en Mallorca. Desde el siglo XVII a la actualidad*. Revista de Folklore. Núm. 326. Febrero 2008. Edita: Obra Social y Cultural de Caja España. Valladolid. Pàg. 39-50.

carnavalesques, més que no pas carnestoltesques, aquestes de Manacor, que no deixen lloc a la impassibilitat. L'esperit còmic i festiu que durant els Darrers Dies ja s'havia viscut, torna a inundar alguns racons a Manacor, ara durant la primavera. La transformació torna per uns dies als carrers de la ciutat d'una forma elegant, gentil i lluïda. L'univers on es confonen realitat i fantasia s'apodera dels participants tot convertir-los, encara que sigui per uns moments, en part d'una realitat cosmològicament màgica.

Una desfilada on podem veure des de ventalls gegants o capells de mida exagerada, passant per al·legories polítiques tragicòmiques encobertes per la clandestinitat que atorguen les màscares dels actors, o pel simple moment festiu en què es manifesten. Des d'exultants demostracions festives fins a homenatges i reconeixements a personatges il·lustres com en Jordi des Racó, o a les figures dels *Moretons*, gegants o *s'Alicorn*. En definitiva, tota casta de representacions, moixigangues o extravagàncies diverses dirigides sempre a l'entreteniment i a la gresca.

La il·lusió per participar a la festa és, doncs, el dominador comú de tots aquells que hi concorren. Fer una festa dinàmica, viva i viscuda és el desig d'organitzadors i participants, que any rere any deixen volar la imaginació per fer la comparsa o la carrossa més polida o més divertida.

Les Festes de Primavera, l'estació de la florida i els primers fruits, l'estació on la terra esmorçada torna a reviuir i pren força tot demostrant la vital renaiença de la natura. L'estació que, segons els romans, era governada per divinitats com *Flora* –deessa de les flors, els jardins i la primavera-, *Vertumno* –personificació del canvi de les estacions, la maduració dels fruits i protector de la vegetació i particularment dels arbres fruiters- o *Pomona* –relacionada amb l'abundància i la floració dels arbres- i on ja s'hi celebraven les *Floralia* amb *Ludi florales* (jocs florals), balls, menjar, beure, flors... Les celebracions festives en temps de primavera són, doncs, la mostra d'això, la mostra del sentiment de la vitalitat, de la claror enfront de la foscor, del color i la llum, del renéixer, de la vida.

Els gegants d'escola

El moviment de gegant d'escola o gegants escolars a Mallorca és relativament poc conegut, tot i que hi ha alguna escola que custodia a les seves dependències figures de gegants que altres entitats els han cedit: per exemple el CP Sant Jordi, amb una parella de gegants que els cedí l'Associació de Veïnats; el CP Miquel Porcel, al qual la barriada de Son Cladera li deixà el seu gegant fet per Mateu Forteza; o el cas dels gegants de l'Associació de Veïnats de la Colònia de Sant Jordi, que se cedeixen a l'Amipa de l'escola de la localitat durant les festes de Sant

Antoni o durant les celebracions de Sant Jordi. No és un fet comú a la nostra illa trobar aquest tipus de figura dins els centres escolars.

Però els gegants d'escola, estrictament parlant, més que gegants custodiats són aquells fets a la pròpia escola, dins un projecte curricular estructurat amb objectius, continguts, etc. O integrats dins un projecte on prenen part diferents membres de la comunitat educativa (alumnes, Amipa, tutors, etc.). A Mallorca únicament en coneixem quatre casos: els gegantons que fa anys es feren al CP Montaura de Manacor de la Vall, avui desapareguts; *na Tomassa*, una geganta d'Alaró que l'Amipa del CP Sant Bartomeu féu el 1995 per participar a una carrossa que posteriorment fou cedida a l'Ajuntament per a la seva conservació i que actualment encara existeix; *na Felipa*, que és féu durant el curs escolar 1999-2000 al CP Felip Bauçà de Palma i que avui en dia es troba desmuntada; i la parella de gegants feta pels pares del col·legi manacorí de Sant Vicenç de Paül el 2001.

On sí que els gegants d'escola són un fenomen estès a Catalunya, fins al punt que l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya, entre l'octubre i novembre de 2005, va crear una Comissió Educativa enfocada a incloure el món geganter a les escoles i fer present entre els infants i joves escolars catalans tant els gegants i els capgrossos com la música tradicional de la qual sempre van acompanyats. La Comissió va engegar tota una sèrie d'objectius didàctics i activitats que bé es podrien aplicar a escoles d'arreu, entre elles les escoles mallorquines que vulguin incloure els gegants com un element educatiu o, almenys, com un element present en la vida quotidiana escolar, tal i com passà durant alguns anys amb la rèplica dels gegants conventers manacorins que feren alguns dels pares i mares de la Caritat l'any 2001.

Entre aquests objectius, se'n poden destacar els següents: el suport que la Comissió ofereix a mestres i professors que desitgin introduir el món de la cultura popular, en l'àmbit de gegants, als centres escolars; la recerca de material didàctic ja elaborat i l'elaboració de nous recursos pedagògics per a la seva posterior publicació i difusió per tal de promocionar el fet geganter propi de la terra; preparar una trobada anual de tot aquest tipus de figures escolars...

I és que des de les escoles, tal i com es féu amb l'experiència de què tracta aquesta comunicació, es pot i s'ha de treballar, com una aposta per al futur, la cultura popular, les nostres tradicions, els nostres trets d'identitat, i s'ha de procurar que els infants coneguin les nostres arrels per assegurar o, si més no, fomentar la supervivència d'allò que ens és propi. La construcció d'uns gegants o l'estudi d'un determinat ball de figures, com és el cas del ball dels *Moretons*, que també tractam aquí, en són uns bons exemples.

Els infants, a priori un públic ben receptiu a tots aquests objectius i continguts, hauran d'ésser els qui en un futur assegurin la pervivència de les tradicions. Uns objectius i continguts que si es troben recollits en el currículum educatiu, es podran treballar d'una forma més significativa i viscuda, però que si es fa com una simple activitat o com un esdeveniment puntual també se'n pot treure profit. Conèixer què és un gegant, què és la festa gegantera, conèixer els gegants de la ciutat i la seva història (en el cas que hi hagi gegants a la localitat on se'n fan a l'escola, com és el cas de Manacor), fomentar l'interès, la valoració i l'estima cap a les manifestacions culturals pròpies de cada indret... seran punts a tenir en compte i a treballar.

La carrossa i els gegants

És costum que els infants que cursen quart de primària al col·legi Sant Vicenç de Paül siguin els qui concorrin com a participants representant l'escola a la desfilada de carrosses i comparses que el primer diumenge del mes de juny se celebra a Manacor en el marc de les Fires i Festes de Primavera.

Durant el curs escolar 2000-2001, és a dir, per les festes de l'any 2001, sorgí des dels pares i mares la idea de fer una carrossa on es representassin alguns elements tradicionals i populars de Manacor. No fou aquesta l'única proposta que aparegué per confeccionar la carrossa. Com cada any, n'hi hagué més d'una i l'elecció no fou gens fàcil, i és que poques vegades fins llavors s'havien realitzat representacions que fossin al·lusives a les tradicions populars i pròpies del folklore de la ciutat per concórrer a la festa. Tot i això, entre les propostes que sorgiren i per votació dels propis pares i mares, es decidí que serien els *Moretons*, s'*Alicorn* i els gegants del Convent els qui aquell any protagonitzarien el treball i la tasca de confeccionar la carrossa de l'escola.

Aquell 2001 fou un any important per als *Moretons* i el seu ball, ja que el Patronat de l'Escola Municipal de Mallorca els lliurà el premi "Reconeixement de Mèrits 2000", fet que reforçava d'alguna forma el ball, la tradició i la vigència de les figures. L'entrega del guardó es produí dia 2 de febrer, data en què se celebrava també el 139è aniversari del naixement de mossèn Alcover i el primer centenari de la *Lletra de Convit*, en què el mateix Alcover convocava "tots els amics de la llengua catalana" a participar en l'elaboració d'un gran diccionari en la nostra llengua, i que fou l'impuls del DCVB. Precisament aquell 2001 havia estat declarat per la UIB, amb el suport de moltes altres institucions i entitats, com a "Any Mossèn Alcover". El batle Miquel Riera, que tendria una participació activa també en la confecció de la carrossa de la *Caritat* ja que una filla seva hi cursava quart, fou l'encarregat d'entregar la placa acreditativa al president de l'Associació

de Veïnats, que la recollí en noms de tots els qui se sentien implicats i vinculats d'alguna forma a la història, tant passada com present, dels *Moretons*. Aquell any, tot aprofitant l'ocasió, els *Moretons* també estrenaren corones i camises que per primer cop portaven randes fetes a mà, regalades per na Catalina Ferrer, tal i com informava en el butlletí número 10 de *Bon Dia* (maig de 2001) de l'Associació de Veïnats des Convent, es Centre, es Tren i s'Antigor.⁶

A més a més, aquell any 2001, aprofitant l'institucional "Reconeixement de Mèrits" que el Patronat de l'Escola Municipal de Mallorca havia atorgat als *Moretons*, fou declarat com a "Any dels *Moretons*" per part de l'Associació de Veïnats, segons acord pres per la Junta Directiva i fet públic en el transcurs del IV Sopar de Companyonia de l'Associació, celebrat dia 27 d'abril d'aquell mateix any.

També l'any 2001, els investigadors i estudiosos locals A. Carvajal, J. Lliteras i A. Gomila publicaven una notícia al *Programa de Festes de Sant Domingo* que feia referència als gegants i que era prou important com per reestructurar la història d'aquestes figures a la localitat. La ressenya permetia conèixer l'existència de gegants a Manacor ja el 1823, quan amb anterioritat la notícia més antiga que se'n tenia era de 1886, i que ells mateixos havien publicat a *El ball dels Moretons. Descripció, origen i història*. Aquell 2001, igualment se celebrà a Manacor, dia 2 de juny, la I Trobada de Gegants, amb els gegants conventers com a amfitrions, i on acudiren gegants d'Inca, Calvià, Sa Pobla, Palma i la *Reina Catalineta* de Vicente Alberola, a més dels manacorins. Una festa que ha continuat any rere any i que actualment gaudeix d'un estat de forma envejable.

Així doncs, vists alguns dels importants esdeveniments que precisament l'any 2001 envoltaven els *Moretons* i els gegants manacorins, pareixia ben escaient el tema escollit pels pares i mares de la *Caritat* per representar l'escola durant la cercavila de les Fires i Festes de Primavera de Manacor. Una escenografia que havia d'ésser un homenatge més, un reconeixement més, a les figures i elements propis de la cultura popular i tradicional manacorina.

Un cop escollit el tema d'entre tots els proposats, s'havia de posar fil a l'agulla i començar a executar tots els elements que conformarien la carrossa. Flors de paper, que foren molt laborioses tant per la quantitat com pels detalls que portaven, que decorarien i donarien color a tot el conjunt de l'escena representada; la reproducció de l'empedrat de davant el portal del Convent, que es féu empedrant el terra del remolc amb pedra autèntica; la reproducció del portal del Convent fet amb fusta, amb un posterior procés d'arenat, és a dir, fusta recoberta d'arena

6 <http://www.elsmoretons.com/revista/rev10/rev10.html>. [Consulta en xarxa: 11 d'abril de 2008.]

per donar-li una textura pròxima a la del marès; un portal que comptava també amb els seus vitralls fets amb autèntic vidre emplomat; la decoració lateral de la carrossa amb teles blaves, vermelles i grogues; els vestits de *Moretons* per als nins i nines i les macetes de fusta d'aquest vestuari, fetes de fusta d'olivera i restes de mitjos io-ios (als colzes i genolls) i culs de plats d'ensalada (a la cintura), etc.

Per construir tots els elements que s'havien de fer es dividiren les feines entre les mares i els pares, per separat, dels nins i nines que havien de participar a la carrossa. Mentre les mares es reunien a la cotxeria de Can Melcion Andreu, un dels alumnes que participaria a la carrossa, els pares ho feien a la de ca na Francisca Adrover, una de les nines que també es vestiria durant la desfilada. Els treballs de cada grup estaven ben estructurats i definits. Mentre que el grup de mares s'encarregaria de l'elaboració de les flors de paper, de la construcció dels caps i braços dels gegants, del seu vestuari i de fer la reproducció de *s'Alicorn*, el grup de pares havia de fer l'empedrat del remolc, la construcció del la rèplica del portal del Convent, la construcció dels cavallets interns dels gegants perquè s'aguantassin drets a sobre de la carrossa i el seient de *s'Alicorn*.

El treball començà durant el mes de gener de 2001 amb molta d'il·lusió i empenta, però aviat es trobaren amb les primeres dificultats a l'hora, sobretot, de construir els gegants. S'ha de tenir en compte que els eventuals constructors i constructores dels gegants tenien, per una banda, una mínima, quasi inexistente, experiència en aquests quefers i, per l'altra, disposaven de les eines justes.

El primer gran problema amb què es toparen les mares que havien de fer els caps, les cares i les mans de la parella s'esdevingué per la tècnica utilitzada per a la construcció. Decidiren que la millor forma de fer-los era folrar amb cola i tires de paper de diari un gran globus inflat que els serviria d'esquelet o de motle per dur endavant la tasca. Els actuals professionals que es dediquen a la construcció de gegants utilitzen normalment la fibra de vidre o el poliestirè expandit (porexpan) per elaborar les figures de gegants, però era evident que, desconeixent les tècniques per utilitzar tant un material com l'altre, l'encolat de tires de paper era una de les millors opcions que es podien escollir. L'inconvenient venia a l'hora d'eixugar les capes que s'anaven posant a sobre del globus. Era ple hivern i cada capa de tires de paper i cola necessitava més temps del previst per eixugar-se i això endarreraria una mica la tasca. El mateix passava amb les mans dels gegants, fetes a partir d'uns guants de goma també recoberts per diverses capes de paper i cola. També s'utilitzà aquesta tècnica per fer la figura situada al timpà de la reproducció del portal conventual que representa sant Vicenç Ferrer. Per aconseguir-ho, es folrà una pepa amb cola i fulls de diari que posteriorment es pintà i, com la resta del portal, s'arenà.

En un principi, el grup de treball només es reunia els dissabtes capvespre, però ben aviat s'adonaren que el procés de construcció dels gegants no era tan senzill i ràpid com pensaven, la feina s'endarreriria i les dificultats eren cada cop més grans, i aviat varen haver de treballar-hi també entre setmana. Les subvencions econòmiques concedides per l'Amipa i l'Ajuntament tampoc no serien suficients per preparar tot el muntatge que s'havia previst, com sol passar cada any, i els pares i mares haurien de fer front a part del pressupost de la carrossa.

Les estructures internes dels gegants en un moment del muntatge final (B.R.F.)

Mentre que el pare de na Cristina Espinosa, n'Antoni Espinosa, que havia fet de fuster, anava fent els cavallets interns dels gegants, els altres pares anaven preparant també el que seria la reproducció del portal del Convent i l'empedrat.

En l'elaboració dels caps i les mans dels gegants, però, les dificultats continuaven. Com a anècdota, les mares conten com en un moment determinat del procés consistent a folrar el globus amb tires de paper, aquest es foradà i es desinfla per complet. Els nervis entre les constructores s'anava incrementant a la mateixa velocitat que es perdia la consistència pròpia que donava el globus al cap del gegant quan estava en bones condicions. Les diferents postures i punts de vista de com s'havia de realitzar el treball o de les tècniques que s'havien d'utilitzar també provocava que hi hagués alguns enfrontaments i discussions que en ocasions s'havien de resoldre amb un petit refresc de pastissos, galetes o cafè que preparava na Joana Maria Rosselló, la propietària de la cotxeria on es desenvolupaven els treballs.

A poc a poc, superant les dificultats que anaven sorgint durant el procés de construcció, els caps i les mans dels gegants anaven agafant forma, i gràcies a les fotografies aportades sobretot per na Bàrbara Fullana, una de les mares i veïnada també del Convent, i algunes altres de n'Antoni Gomila, tutor d'un dels grups de quart, s'anaren fent les faccions que donarien personalitat a cada una de les figures. Per realitzar aquestes faccions en relleu, sobretot el nas i la boca, ja no s'utilitzaren les tires de paper de diari, sinó que s'emprà pasta blanca, molt més modelable i que permetia aconseguir les formes més precises, tal i com havien d'ésser perquè els gegants s'assemblassin als originals. Un cop haver aconseguit crear la cara del gegant i de la geganta, tasca que tampoc no resultà gens senzilla, ja que no es podia fer de qualsevol forma sinó que s'havia de fer seguint el model dels gegants existents, per mitjà d'imatges fotogràfiques, començà el procés del

pintat de cares i mans. Les encarregades i autores d'aquesta fase del treball foren na Kika Obrador i na Paquita Riera. D'aquell procés, ens conta una anècdota un tant curiosa i demostrativa de la perfecció que se cercava en la còpia dels models originals. En les fotografies i en l'observació directa es veié que el gegant original, entre l'ull i la cella de la banda dreta de la cara, hi tenia una clapa més obscura. Les pintores i la resta de mares pensaren i consideraren que aquella devia ésser una taca que s'hi havia fet de forma intencionada, com si fos una clapa o una taca a la pell del gegant, i així la pintaren en la reproducció que construïren. Temps després, durant una de les restauracions posteriors dels gegants originals, s'adonaren que aquella taca simplement era producte d'una restauració anterior al 2001 en què s'havia arreglat una pelada o un cop a la cara del gegant aplicant-hi una pinzellada de pintura més fosca que l'original. Aquesta pinzellada realment feia tota la impressió d'ésser una clapa a la cara del gegant, quan en realitat era simplement fruit d'una de les restauracions o reparacions que se li havien fet. Fos com fos, la rèplica del gegant desfilà aquell any per les Fires i Festes de Primavera amb la clapa a la cara.

La gran dificultat, però, amb què es trobaren les pintores fou a l'hora d'aconseguir imitar el color de la barba que porta el gegant original. És una barba incipient, una barba que popularment es coneix com a *de dos o tres dies*, i tot i fer diverses proves no acabaven d'estar satisfetes amb els resultats, fins que finalment aconseguiren dotar la cara i la barba de la figura d'un color més d'acord amb allò que cercaven.

Tampoc la confecció del vestuari no fou una comesa senzilla. Un cop s'havien aconseguit peces de roba adequades a la grandària de les figures, per a la qual cosa hagueren de recórrer a teles per confeccionar cortines de la tapisseria de Tomàs Riera, la gran dificultat radicava precisament en les grans dimensions de les peces de tela, i no tant per cosir-les, sinó per trobar un espai on tenir-les totalment estirades per confeccionar-les i treballar-hi. Els metres de tela eren tan llargs que la capa del gegant, quan estava estirada i preparada per tallar i cosir, ocupava els dos aiguavessos de la casa on es realitzava aquest treball. Les altres peces de vestuari tampoc no estigueren absentes de dificultats i complicacions derivades també per les grans dimensions de les teles, però amb il·lusió i enginy aconseguiren, peça a peça, vestir els gegants a imitació dels originals. També com a nota anecdòtica, es pot destacar que tot i que aquests gegants no estaven fets per ésser portats, ja que en tot moment es feren per ésser estàtics, també es varen fer les finestres a l'alçada de la cintura de les figures, com si un geganter s'hi hagués de posar a dintre per portar-los, tal i com tenen les finestretes els gegants originals per facilitar la visió del geganter.

Cal fer notar que tant el brodat del rebosillo que porta la geganta com els dibuixos en rosa i cel amb forma de llàgrima que porta el gegant a la capa, en el cas dels gegants rèplica són pintats, no són ni cosits ni brodats, com sí ho són els dels gegants originals. Igualment són pintats alguns altres complements, com per exemple l'anell que porta la geganta al dit petit de la mà dreta, tot i que la geganta original, almenys actualment, no en porta.

Però portaven d'altres abillaments: la geganta portava cadeneta o cordonet del qual penjaven un ventall i una agulla al gipó, per a la qual cosa s'utilitzà un tancador de cabells d'una de les mares, botonada a les mànigues o uns brillantons en forma floral a la cintura; i el gegant portava, passada a la faixa, la seva característica espasa que aguanta amb la mà esquerra.

El cap de la geganta es col·loca a sobre de l'estructura (B.R.F.)

Per la seva banda, el treball dels pares també anava avançant i l'estructura interna, el cavallet de fusta, ja estava preparat perquè s'hi acoblassin les diferents parts del gegant i la geganta.

Els treballs duraren fins pocs dies abans de la sortida, que fou dia 3 de juny d'aquell 2001. De totes maneres, els nervis no s'acabaren, és més, anaren en augment a mesura que s'anava atracant aquella data. Per muntar tota la carrossa hagueren de traslladar tot el material, el remolc empedrat, s'*Alicorn*, la reproducció de la porta del Convent i els gegants, a més de tots els elements decoratius, a la cotxeria de la Cristalleria Matamalas, de l'alumna Àngela Matamalas, ja que l'alçada de les altres cotxeries on s'havien duit a terme els treballs no eren prou altes per poder muntar tota l'escenografia de la carrossa.

L'anecdota de la construcció també té en el record un ensurt que, per fortuna, se solucionà amb habilitat i eficàcia. A pocs dies de la sortida, quan els gegants ja estaven muntats en els seus cavallets, vestits i pràcticament preparats al cent per cent, el coll del gegant s'enfonsà a la part del darrere, a la part del clotell; el cap se li desplaçà cap al darrere i el gegant va quedar mirant en l'aire. La feblesa de com s'havia construït el coll no aguanta el pes del cap i s'enfonsà. La solució fou fer una reparació quasi de darrera hora, però que evitaria el problema. Es reforçà el coll amb uns llistons de fusta que s'emboficaren per dintre i per fora amb fibra de vidre, que li aconseguia donar una resistència i una consistència major que la que tenia amb les capes de paper de diari i cola amb què s'havia construït inicialment.

Els darrers retocs a les figures (B.R.F.)

La fibra de vidre també s'utilitzà per fer la unió entre les mans i els braços a l'alçada dels canells. Les mans, com ja s'ha explicat, s'havien construït amb el mateix sistema que els caps, amb guants de goma envoltats amb capes de paper i cola, fet que donà problemes ja que alguns dits es desprenien i s'havien de tornar a afegir i aferrar. Els braços eren de reixeta enrotllada i fermada, plena de paper i també amb buata, un tipus de tela utilitzada als treballs de tapisseria. Així doncs, aquests dos elements, mans i braços, s'unificaren amb algunes capes de fibra de vidre.

Un cop solucionats aquests inconvenients de darrera hora, que d'alguna manera feien perillar el conjunt de la carrossa, es muntaren i es conjuntaren tots els elements que en formaven part.

Els nins i nines que s'havien de vestir de *Moretons* ja tenien els seus vestits a punt. La reproducció del portal del Convent, s'*Alicorn* amb el llibre amb les mans -que encara es conserva al centre escolar- on hi havia escrits els noms de tots els nins i nines que integraven la comparsa, i els gegants ja estaven damunt el remolc ben subjectes i preparats. Tot el sistema de so per on havia de sonar la música per fer el ball dels *Moretons*, facilitada per l'Ajuntament a na Bàrbara Duran, també ja estava llest i els altaveus, cedits per Sono Music, curiosament anaven camuflats davall les faldes dels gegants.

La col·laboració de l'escola també havia estat activa. La mestra d'educació física, na Sebastiana Duran, a petició dels pares i mares, havia ensenyat, com una activitat curricular més, els balls del *Moretons* als infants perquè els poguessin interpretar durant la desfilada, i n'Antoni Gomila, tutor d'un dels grups, els hi havia explicat la història i el significat de les figures que componien la carrossa.

El ressò de la desfilada de carrosses arribà també a la premsa i en un especial sobre les Fires i Festes de Manacor editat per *Última Hora*, dia 26 de maig de 2001, poc abans de la desfilada, es publicava: "Las carrozas, el secreto mejor guardado." En l'article es recollia el treball realitzat per pares, mares i infants de les diferents escoles de Manacor, sense desvetllar-ne la temàtica de cap, però indicant que "[...] este año, según han comentado algunos padres y madres, la mayoría de las carrozas que estan a punto de salir a la luz estarán basadas en temas muy vinculados a Manacor [...]".⁷

7 MESTRE, Catalina; "Las carrozas, el secreto mejor guardado." Especial Fires i Festes de Manacor. *ÚLTIMA HORA*. 26 de maig de 2001. Pàg. 10.

El resultat fou una carrossa molt vistosa, molt acolorida, que cridava l'atenció a primer cop d'ull tant pels 36 nins i nines participants vestits de *Moretons*, on també hi havia un nin que representava sant Domingo, com per les dues figures gegantines, a imitació dels de la barriada del Convent que aquell any també sortiren a la desfilada de les Fires i Festes de Primavera. Sortida, la dels vertaders gegants manacorins, que durant la desfilada primaveral es repetirà almenys fins a dia d'avui.

El conjunt final; *Moretons*, s'*Alicorn* i els gegants (B.R.F.)

ancestrales de la ciudad en momentos de esplendor, animadas por centenares de pequeños actores, aportaron la dosis de suntuosidad necesaria para concluir las fiestas con nota alta."⁸ El *Diari de Balears* també se'n féu ressò, i incidí sobretot en la temàtica tradicional que es posà en escena aquell any: "Les tradicions populars de Manacor i el patrimoni local foren les protagonistes de la desfilada [...] Sense dubte les carrosses i comparses portaren un alè de mallorquinitat a la desfilada més acolorida de les fires."⁹

Un moment del ball dels *Moretons* durant la desfilada (T.S.S.)

8 BARCELÓ, Miquel; "El desfile de carrozas brilla con las estampas más genuinas." *DIARIO DE MALLORCA*. Pàg. 12. 4 de juny de 2001.

9 *DIARI DE BALEARS*; "Desfilada de carrosses i comparses a Manacor." 4 de juny de 2001. Pàg. 39.

Segons el diari *Última Hora*,¹⁰ hi participaren onze carrosses i més de 600 participants, d'entre comparses i bandes de música, que foren observats per unes 15.000 persones. El diari *El Mundo / El día de Baleares*¹¹ va mantenir el nombre d'espectadors però augmentà fins a 1.100 les persones que en prengueren part de forma activa.

Alguns pares caminaven devora la carrossa per amollar i aturar la música cada cop que els *Moretons* havien de fer el seu ball. *S'Alicorn* era l'acompanyant dels gegants damunt el remolc empedrat, i el conjunt resultava realment teatral i espectacular.

La carrossa fou guardonada amb el primer premi, dotat amb 160.000 pessetes. El palmarès, pel que fa a l'apartat de carrosses fou el següent:

PREMI	CARROSSA	ENTITAT	DOTACIÓ
1r Premi	<i>Els Moretons</i>	Col·legi Sant Vicenç de Paül	160.000 ptes.
2n Premi	<i>Sa Plaça temps enrere</i>	Col·legi Puresa de Maria	110.000 ptes.
3r Premi	<i>Inauguració plaça de Sant Jaume l'any 1917</i>	Col·legi Sant Francesc d'Assís	60.000 ptes.
4t Premi	<i>Bandúrria i pandereta</i>	AV Sa Torre	50.000 ptes.
5è Premi	<i>Els brodats de la nostra gent</i>	AV Es Serralt	40.000 ptes.

“El jurado valoró los temas tradicionales y la originalidad en el vestuario”, comentava *Última Hora*.¹²

La premsa local també en recollia els resultats:

En el 7 *Setmanari de Llevant*:

«En aquesta edició la guanyadora ha estat la carrossa presentada per l'AMPA de l'Escola de La Caritat que presentà un

10 FUSTER, Margalida; “La vida de Manacor, reflejada en el desfile de carrozas i comparsas que puso fin a las fiestas.” *ÚLTIMA HORA*. 4 de juny de 2001. Pàg. 43.

11 GABALDÓN, Rafael; “El desfile de carrozas de Manacor congregó a más de 15.000 personas.” *EL MUNDO / EL DÍA DE BALEARES*. 4 de juny de 2001. Pàg. 16.

12 FUSTER, Margalida; “La vida de Manacor, reflejada [...] *ÚLTIMA HORA*. 4 de juny de 2001. Pàg. 43.

conjunt de carrossa i comparsa sobre els moretons, que es guanyà al jurat qualificador.»¹³

En el *Manacor Comarcal*, on la carrossa amb els gegants n'era la portada, deia:

«Aquesta vegada s'ha posat el llistó molt alt, serà difícil superar les festes d'aquest any.»¹⁴

Més endavant, després de fer una completa crònica de les Fires i Festes d'aquell any, s'hi afegia el palmarès de premis de la desfilada de carrosses i comparses, sense fer-ne cap altra menció.

Al *Perlas y Cuevas*:

«Los tres primeros premios de carrozas de Ferias y Fiestas, homenaje al Manacor que se desvanece.» (Portada.)

A la crònica interior, simplement hi deia:

«El primer premio lo consiguió la carroza de “Els Moratons”, del colegio Sant Vicenç de Paul.»¹⁵

La il·lusió i la feina feta rebien així el reconeixement del jurat encarregat de decidir els guanyadors de la desfilada. L'explosió d'alegria i la gresca s'apoderà de pares, mares, nins i nines participants a la carrossa, i se celebrà la victòria amb una festeta que ja estava preparada (tant si es guanyava com no), mentre els dos gegants s'ho miraven tot des de l'alçada, impassibles i expectants.

El destí dels gegants

Tot i que la parella de gegants només s'havien fet per participar en aquella magnífica desfilada del mes de juny, aviat la gent s'interessà per ells. En Tomeu Amengual, gerent del Teatre de Manacor, va comunicar als pares que si les figures s'havien de destruir ell estaria interessat a conservar-les i tenir-les al teatre. Però els pares i les mares pensaren que el més correcte era que si l'escola els volia, cedir-los-hi. I així va ésser. Els gegants s'instal·laren a l'entrada que l'escola té al carrer Princep i es varen convertir durant uns anys, tant per a infants que els tocaven les mans, i fins i tot alguns s'hi amagaven davall, com per a pares i mares en unes figures ben habituals i conegudes, fet que afavoria que quan per Sant Domingo els infants veien els autèntics gegants de l'Associació des Convent els identificassin i els coneguessin tot d'una.

13 FERRER, M.; “Augmenta la participació de la desfilada de carrosses i comparses.” *7 SETMANARI DE LLEVANT*. Núm. 755, 8 de juny de 2001. Pàg. 26.

14 RIERA, Sebastià.; “Les memorables Fires i Festes 2001, i les seves imatges.” *MANACOR*. Núm. 773, 9 de juny de 2001. Pàg. 9.

15 *PERLAS Y CUEVAS*; “Fires i Festes 2001, punto y final.” Núm. 1046, 8 de juny de 2001.

Però a poc a poc, i després d'alguns anys d'estar a l'escola, aquells gegants, construïts només per durar a la desfilada, juntament amb els *Moretons* i *s'Alicorn*, s'anaven deteriorant. Els paper que formava els dits s'anava desfent fruit de les encaixades de mans que els infants els feien; el coll del gegant, a poc a poc, s'anà enfonsant un altre cop; els vestits anaven agafant pols i brutor i es va decidir, per acord comú, durant el curs 2005-2006, que l'escola els cediria a la Fundació Pública Antoni M. Alcover, si els acceptaven. La Fundació, on temps enrere ja s'havien acollit altres elements provinents de les carrosses, aquell cop relacionats amb les rondalles, els acceptaren i agraïren la proposta. Es comprometeren a acollir-los, a conservar-los i, si feia falta, a fer-los les reparacions o restauracions pertinents. A canvi, la Fundació dotà l'escola d'algun material com ara llibres, CD, rondalles... sobre la vida i l'obra de mossèn Alcover.

Des de la Fundació, el mes de juny del 2006, s'enviaren alguns membres de la brigada municipal a la *Caritat* per fer-ne el trasllat. Un cop a la nova seu, els gegants des de llavors han participat com a elements decoratius o d'ambientació de diversos actes, presentacions, rodes de premsa, com quan participaven com a observadors en les sessions en què cada setmana es contaven rondalles, en el III Taller de Rondalles que celebrà la pròpia Fundació, en la presentació de les Cartes de les Rondalles (uns jocs de cartes que tenen com a protagonistes els personatges de les rondalles recollides per mossèn Alcover), en la presentació del DVD sobre la dansa dels *Indis*, entre molts d'altres, sempre plantats i sense perdre detall.

El 10 de novembre de 2007, els dos gegants reberen la visita d'alguns experts en gegants venguts des de Catalunya per incorporar-los als seus arxius fotogràfics, l'Arxiu Buixareu Antolín de Barcelona i l'Arxiu

Els gegants a la Fundació Pública Antoni M. Alcover. Novembre de 2007 (P.T.R.)

Es fa necessària una restauració per a la conservació de les figures (P.T.R.)

Ara, aquesta comunicació presentada en aquestes V Jornades d'Estudis Locals de Manacor, a part de voler ser un reconeixement a la feina feta pels pares, mares i infants del col·legi Sant Vicenç de Paül d'aquell 2001, en favor de la cultura popular i tradicional, i a l'interès mostrat per la Fundació Pública Antoni M. Alcover, vol ser una forma de servir la memòria d'aquesta curiosa parella de figures gegantines.

Ferragut de Vilafranca del Penedès, un dels arxius fotogràfics més grans d'àmbit mundial pel que fa a figures de gegants.

Actualment, aquesta parella de gegants es troba desmuntada a Can Bauçà. S'hi han emmagatzemat bona part de les pertinences i estris de la Fundació Antoni M. Alcover mentre s'acaben les obres de reforma i acondicionament que s'iniciaren a finals del 2007. Quan finalitzi aquest procés de reestructuració i reforma, previst per al 2009, també es preveu que els gegants siguin restaurats i s'instal·lin de nou com a elements decoratius a l'espai museogràfic dedicat a les rondalles, que estarà ubicat al segon pis del casal dedicat a Antoni Maria Alcover.

El llibre que portava s'Alicorn on apareixen els nins i nines participants (B.R.F.)

BIBLIOGRAFIA

CARVAJAL, A., LLITERAS, J., i GOMILA, A.; *El ball dels moretons. Descripció, origen i història*. Associació de Veïnats des Convent, es Centre, es Tren i s'Antigor i Ajuntament de Manacor. Manacor, 1999.

PALLEJÀ i BLAY, Marcel; "Quan els gegants i capgrossos es matriculen, definitivament, a l'escola." *Revista Gegants*. Núm. 75. Tardor de 2006. Pàg. 30-31.

JANER MANILA et. al.; *Calendari de Festes de les Illes Balears i Pitiüses*. Editorial Alta Fulla. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona, juny de 1992.

RAMIS PUIG-GROS, Andreu; *El folklore i l'etnografia a les Balears (segles XIX i XX)*. Edicions Documenta Balear S.L. Palma, 2002.

RULLAN i MIR, José; *Historia de Sóller, en sus relaciones con la general de Mallorca*. Palma. Impremta de Felipe Guasp y Vicens. 1876. Tom II, pàg. 422.

<http://www.elsmoretons.com/gegants/gegants.html> [Consulta en xarxa el 13 de novembre de 2006.]

<http://www.diaridebalears.com/tercera.shtml?-1+18+175004> [Consulta en xarxa el 10 d'abril de 2008.]

<http://www.elsmoretons.com/revista/rev10/rev10.html>. [Consulta en xarxa l'11 d'abril de 2008.]

S'han consultat, a més, les publicacions periòdiques especificades en els peus de pàgina, amb anotació en cada cas de data i pàgina corresponent: *Última Hora*, *Diario de Mallorca*, *Diari de Balears*, *El Mundo* / *El día de Baleares*, *7 Setmanari de Llevant*, *Manacor Comarcal* i *Perlas i Cuevas*.

Les fotografies que apareixen són de Bàrbara Rosselló Febrer, Teresa Sans Sureda i Pau Tomàs Ramis, i cada una es consigna amb les inicials de cada autora o autor; B.R.F., T.S.S. o P.T.R.

Vull agrair immensament la bona predisposició i l'interès mostrat durant les entrevistes fetes a: Bàrbara Fullana, Paquita Riera, Bàrbara Rosselló, Damiana Galmés, Teresa Sans, Joana Maria Rosselló, Maria Antònia Galmés (mares d'alguns dels alumnes del col·legi Sant Vicenç de Paül durant el curs 2000-2001, participants a la carrossa). Entrevista conjunta realitzada el 24 d'abril de 2008.

Maria Magdalena Gelabert i Miró, directora gerent de la Fundació Pública Antoni M. Alcover. Entrevista realitzada el 5 de maig de 2008.

Antoni Gomila i Grimalt director pedagògic d'educació infantil i educació primària del col·legi Sant Vicenç de Paül). Entrevista realitzada el 12 de maig de 2008.

El patrimoni cultural de MANACOR

Patrimoni natural